

val való élenkítése sem nála. Jó volna önálló kiállításon is látni a fiatal művész értékes alkotásait.

A grafikai anyagból Dénes János, Hemmert János és Kopasz Márta tehetséges alkotásainak említése mellett külön kell szólni Vinkler László formateremtő kísérletéről, az „Oedipus” című nagyméretű linómetszet-montázsról. Nem sznobos lelkesedéssel, inkább mérlegelő tárgyilagossággal ismerve el e kivágott s aztán egymás mellé közös felületre ragasztott linómetszet-levonatokból összeállt alkotás szugesztívítását, erőteljes, zenei ritmikájú kompozícióját. A szfinksszé jelképesült lelkiismeret s az egyén és a sors összecsapása, Oedipusz tragikusan hiábavaló lázadása előre tudott sorsa ellen s majd bukása és kitzasztítása a közösségből — a mondanivaló. A lehetetlent — az időbeli történést az idő dimenziója nélkül s a tér harmadik dimenzióját is nélkülözve ábrázolni a kép síkján — e formateremtő kísérlet sem tudja lebírní, s így a kép elsősorban kifejezésmódjával s nem tartalmával kelt hatást. A szobrászati anyagban Tápai Antal nagyon szép lemezdomborításán kívül Tóth Sándor képviseli Szegedet, önálló tárlatán már látott műveket.

Összességében a VII. Szegedi Tárlat, amellet, hogy immár képzőművészetünk reprezentatív, országos jelentőségű s új tehetségeket avató eseménye, mérföldkövet jelent városunk képzőművészeti életében is. S talán egy tartós és rangot adó kibontakozás útja kezdődött el ezzel a mérföldkövel.

PAPP LAJOS

NÉHÁNY SZÓ A SZEGEDI OPERA TERMÉKENY ÉVADJÁRÓL

Az első gondolat, ami már régóta papírra kívánkozik, nagyon elszomorító. Nem tudom az adatok teljességével igazolni, csak olvasott és hallomásból szerzett értesüléseim alapján bátorodom még ilyen kategorikusan is kijelenteni: sehol a szocialista országokban nem bánnak olyan mostohán a komoly zenével, mint éppen nálunk, Magyarországon. Csak néhány összehasonlítás a környékből. Csehszlovákiában például 13 operatársulat van, Bulgáriában is rendkívül magas színvonalú az operakultusz és énekesgárda, de ha csak szegedi relációkra szűkítjük is a kört, Kolozsvárott például két opera és három zenekar működik, Lubljanában pompás szimfonikus zenekar koncertezik, s Ruzscsukban is — nem csoda, ha valaki még nem hallott erről a bolgár városkáról — 80 tagú filharmoniai együttes ad hangversenyt! Milyen soványnak tűnik mellettük akár a pécsi operatársulat 17 főnyi kórusa és 29 tagú zenekara vagy a debreceni opera, ahol a 27 tagú kórus és 18 magánénekes mellett nincs is önálló zenekari együttes! Így aztán — ide véve most már a budapesti opera kétségkívül vezető pozícióját is — első kritériumként meg kell állapítani: Szeged a hazai operajátszást illetően igen exponált helyen áll. Ötvenötös létszámú zenekarral, 40 tagú ének- és 16 főnyi tánckarral rendelkezik, 21 magánénekes van. Ezekkel kell tehát operát játszani abban a színházban, ahol Fricsay Ferenc és a már előzőleg is itt működött Vaszy Viktor patinás tradíciókat teremtettt. S ha az idei operaelőadásokat tesszük mérlegre — melynek teljességére e helyen természetesen nem vállalkozhatunk —, akkor az óhatatlanul előkerülő összehasonlítási állapot nem a szegedi prózatársulat, még kevésbé a pesti opera kválitásaiban kell keresni, hanem a hasonlóan háromtagozatos debreceni vagy pécsi színház operarészlegében. De a probléma ilyen irányú felmerüléséből mindjárt két megjegyzés is következik. Az egyiket tulajdonképpen már megtette Bános Tibor a Magyarország 1966. március 13-i számában, amikor a debreceni Csokonai Színház századik szezonjáról elmélkedve szó szerint leírta a következő mondatot: „Mégis felvetődik a kérdés, érdemes-e a debreceni operatársulatot fenntartani?” A másik idézet pedig Vaszy Viktor egyik beszélgetésünkéből idemaradt szavaiból kínálkozik elő: „Én a szegedi operát inkább a pesti és külföldi társulatokhoz szeretném mérni.” Két vélemény, két végtet. Ez utóbbitől elindulva, s az első gondolatot folytatva mégis az az érzésem: Vaszy Viktor nem mondott nagyot, amikor a budapesti operai esték színvonalához kereste az elbírálási mércét. Már csak azért sem, mert ami a fentiekben említett debreceni operát illeti, évi 80—100 előadásuknak felét vidéken kénytelenek tartani — minden bizonynyal anyagi okokból —, Szegeden viszont

az idei évadban 83-szor hangzott el opera a színházban 42 048 fizető nézővel, és ez ideig 19 tájékoztató 13 060 ember érdeklődése mellett. (Az opera tájékoztatója egyébként minden évadban 30, s a többi lebonyolítása még ezután történik.)

Persze a szegedi operajátszás idei évadjának értékelésekor — bármennyire is nélkülözhetetlenek ezek a szempontok — elsősorban nem innen kell kiindulnunk, hanem közvetlenül az előadások minőségéből, színvonalából. S most már ebből a nézőpontból tekintve az elmúlt szezonra, valamit megint csak le kell szögeznünk. Nevezetesen azt, hogy a szegedi opera nagyot lépett előre az ensemble kultúra kialakítása terén. Olyakkorát, hogy hovatovább komolyan veszélyeztetheti a fővárosi opera presztízsét! Nincs sztárkultusz, de korántsem azért, mintha ebből a gárdából senkit sem lehetne kiemelni, hanem egyszerűen azért, mert így kívánják az itteni irányítás és szervezés immanens törvényei, az operajátszás koncepciójának struktúrája. Akárcsak a legkisebb epizódszerep is a közreműködés adott pillanatában fontosabb lehet bármi más pozíciónál vagy tekintéllyel a színpadon. Az előadások túlnyomó részben nem egy-két szereplőre, hanem az egész együttesre épültek, ahol bizonyos határok között bárki bármikor helyettesíthető volt anélkül, hogy ezzel az összprodukciónak minőségi veszteség érte volna. Operát tehát nem a szereplők, hanem az együttes játszotta. Ezt bizonyítandó, elég csak utalnunk a Rigoletto parádés szereposztására, ahol a púpos maszkjában egyaránt színvonalas teljesítményt nyújtott Gyimesi Kálmán, Szabady István és Littay Gyula, de az opera többi figurájára is legalább két énekes jutott. Amikor legutóbb a Szegeden járt Carelli Gáborral beszélgettünk a Metropolitan produkcióinak előkészületeiről, a világhírű művész elmondta: ha náluk új mű kerül a színlapra, valamennyi szerepre — minden eshetőségre számítva — hárman is készülnek. Ő például a Wozzeck kapitányként minden zenekari próba nélkül, előző napi értesülése után lépett be a darabba, mert ő volt a „második ember”. Nem ez történt-e bizonyos arányossági szempontok figyelembe vétele mellett a szegedi társulatnál is, ahol például Gregor József — az évad „nagy felfedezettje” — közvetlenül a Don Carlos egyik előadása előtti délután tudta meg: be kell ugrania az inkvizitor szerepébe. S másnap este saját fülemmel hallottam: minden előzetes zenekari próba nélkül nemcsak hogy leénekelte néhány órás ismerősének szövegét, hanem nagyon muzikálisan meg is formálta. Ez persze nem zavarta abban, hogy alig néhány hét múlva már Károly császárként lépjen színpadra a jugoszláv vendégművészek partnereként. Vagy itt kínálkozik újabb példának Hirsch Bence esete, a színház fiatal korrepetitor-karmesterének gyors, soron kívüli belépése a Normába. Vaszy Viktor váratlanul közbejött elutazása miatt Bellini operáját egynapos partitúratanulmányozás után dirigálta — mindössze egyetlen kisebb hibával, melyet tulajdonképpen csak nagyon kevesen vehettek észre. A további hasonlóan bravúros szereplesek felsorolása helyett azonban hadd álljon itt az évad néhány kiemelkedő teljesítménye. Vadas Kiss László a Hegyek alján Pedro-jaként nyújtott Juhász Gyula-díjas produkciót, Berdál Valéria pedig Nuri szerepében aratott átütő sikert. Karikó Teréz az Idomeneo Iliájaként és az Angelica nővér címszerepében volt a legjobb. Szabó Miklós stílusosan megformálta Idomeneóját és Réti Csaba „nagyszerűen etalált” mantuai hercegét is a legjobbak közé kell sorolnunk éppúgy, mint Sándor János „Bűvös szerény”-rendezését, vagy legutóbb Mére Ottília elsőrangú Traviatáját. Ezeknél az énekeseknél kitűnt a jó szövegmondás is, ami szintén a szegedi operajátszás egyik sarkalatos követelménye.

Az idei évadban négy operabemutató volt Szegeden. Verdi Rigolettójának — melyet a televízió is közvetített — színrevitelében elsősorban a szereposztást kell hangsúlyozni: szinte valamennyi szólista fellépett benne, kitűnő erőpróba volt mindannyiuk számára. D'Albert Hegyek alján című dalművének bemutatásával — a Parasztbecsület, a Bajazzók és a Nyugat lánya után — ismét verista opera került színpadra; hasonlóan jó, egyenletes színvonalú előadásban. Mozart korai operája, az Idomeneo — bármilyen furcsának is tűnik — ősbemutató volt, s ez a tény önmagáért beszél. Sikerral ment Farkas Ferenc Bűvös szerénye is, ami jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a „nonum prematur in annum” megszívlelendő tanácsának mellőzésével a szabadterére kevésbé szerencsésen átkomponált Vidroczkija után igazi oldaláról is megismerhesse a szegedi közönség. Respighi jónévi magyar tanítványát. Ez a négy opera került tehát újlag a repertoárba, de ide sorolhatjuk még Szervánszky Endre hat zenekari darabjára készült táncjelenetet, a Metamorfózist is, melynek különös jelentőséget adott, hogy ezzel először hangzott el nálunk punktuális zene. Ugyancsak itt kell megjegyezni, hogy a balettegyüttes Imre Zoltán személyében olyan koreográfust talált, aki — minden túlzás nélkül — hamarosan Szeged Eck Imréje lehet!

A televízió kamerája két ízben vitte ki szélesebb közönség elé a szegedi operát.

A Rigoletto sajnos nem a legjobb előadásban ment képernyőre, de a Puccini triptichonból felvett Gianni Schicchi és Köpeny – Sándor János és Békés András újrendezésében – már igen színvonalas produkció volt.

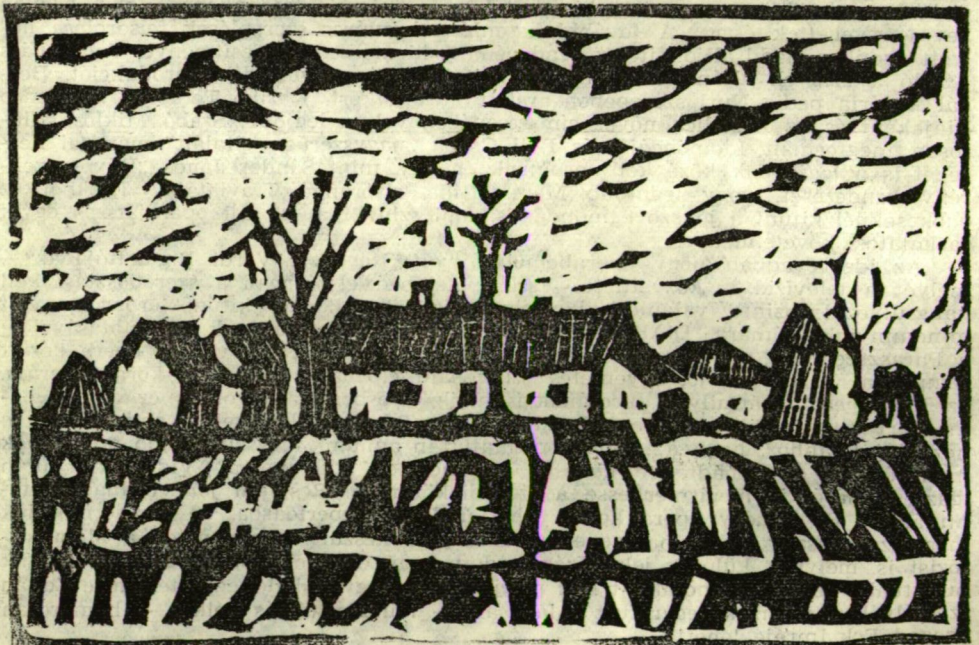
Külön fejezetet érdemelnének a vidéki előadások, de e helyen csak két premissza jelzésére szorítkozhatunk. Az egyik arról tanúskodik: együttesünket jelentős érdeklődés mellett, szívesen fogadják mindenütt, az opera tájbavitele tehát mindenképpen indokolt. Másrészt viszont tény az is, hogy kevés színpad tudja még az elemi játéklehetőségeket is biztosítani számukra; az eddig bejárt helyek közül csak Kecskemét, Székesfehérvár és Békéscsaba. A vidéken színre vitt operának ugyanis meglehetősen nonszensz formája például a kiskunfélegyházi eset, amikor is a Nabucco színpadképéből csupán a trón fért el a pódiumon! Ide kapcsolódik egyébként – most már nem csak a tájelőadások, hanem az itthoni szerepléseket illetően is – a diszletezés problémája. Bizony sok opera hangzik el avult színpadkellékek között, kevés a felújítás. Köztudomású, ennek egyik legnyomósabb oka, hogy májustól augusztusig a szabadtérre vonul ki a műszak, s így a felfrissítési lehetőségek legtermékenyebb ideje vész el. Ezt tudomásul véve azért mégis jó lenne a kérdést valahogy megoldani.

Legutóljára hagytuk a vendégművészeket, bár a Szegedi Nemzeti Színház működésének egyik legjelentősebb pozitívuma volt az idén, hogy néhány olyan művészt hívott falai közé, mint Carelli Gábor, Vladan Cvejić, Alexandru Taban, Livia Liseanu és a többiek. Ennél is fontosabbak azonban a Temesvárral, Kolozsvárral, Szabadkával, Újvidékkel és Pozsonnyal, részben már megkötött, részben pedig csak ezután kötendő kölcsönös megállapodások, melyek a jövőre is garantálják a szegedi operaelőadások állandó frissítését, színvonalának további emelését.

E néhány gondolat leírása természetesen nem vállalkozhatott a szegedi opera ez évi teljesítményének értékelésére, és nem is pótolhatja azt. Nem pótolhatja annál is inkább, mert sok mindenről nem eshetett itt szó. Kimaradtak például a felújításban játszott művek, több szólista – a külföldön járt és hazai versenyeken részt vett művészek teljesítményének említése, a zenekar túljátszásával kapcsolatos problémák, bővítési igények, s egy egész sor szakmai, rendezői, scenikai és technikai rész –, melyeknek számbavétele meghaladná a terjedelmi lehetőségeket.

Ezúttal csak az általam legfontosabbnak érzett kérdésekre igyekeztem reflektálni, s bizonyítani: a szegedi opera fejlődésében jelentős előrelépés történt az 1965–66-os évadban, s ez a szezonja feltétlenül pozitíven értékelendő.

NIKOLÉNYI ISTVÁN

Dénes János: Tanya